

Шагаа байырлалынче аян- чорук.

Сорулгазы: 1.Тыва чоннун шаг-тоогуден дамчып келген хундулээчел, эвилен ээлдек, чаагай чанчылдарывысты уругларга билиндирери.

2.Улустун аас чогаалынга, оюннарга даянып алгаш, уругларнын сос курлавырын ,угаан-медерелин сайзырадыр.

3.Боттарывыстын национал ёзу -чанчылдарывысты хундулеп билиринге кижизидер.

1.Орг. кезээ. (мендилежири)

2.Башкынын эге созу.

3.Ортээлдерге доктаары.

4.Оюн « Тевек».

5.Туннел.

Уруглар! Богун бистер «Шагаа оранынче аян- чорук кылыр-дыр бис.Аян чорук уезинде ортээлдерге доктаар бис.

1-ги ортээл «Шагааны канчаар эрттирип чорааны»

Шагаанын тоогузу,ону канчаар эрттирип чораанынын дугайында чугаалажыыр бис. Баштай силер Шагааны канчаар эрттирип чорааныл,чуну билир силер чугаалап корунерем. (Оореникчилернин чугаалаанынын соонда башкы немей Шагааны эрттирип турганын тоогузун чугаалап бээр.)

Башкынын киирилде созу.

Шагаа чаа чылды уткаан чоннун байырлалы. Шагаа дээрге эн-не кузенчиг, чырыткылыг, кузел- соруктун, буян-кежиктин хуну.Баштай силерге шагаа байырын эрттирип турган тоогузун кысказы -биле таныштырайн.

Чингис Хааннын үезинде куску уеде демдеглед эрттирип турган.Ол болза сентябрь 22 хуну.Куску хун биле дуннун деннежи бээрин барымдаалап байырлап турганнары ол.1267 чылда Чингис Хааннын оглунун оглу Хубилай хаан байырлалды февраль айже шилчиткен.Амгы уеде Шагаа байырлалынын хунун астрологтар, чурагачы лама башкыларнын санааны- биле ай календарын езугаар тодарадып ап турар. Шагааны канчаар уткааныл, будун чыл ындыг болур.Шагаага кускээр-ле белеткениир.Тараазын ажаап, сиген-ширбиилин белеткеп, мал-маганын семирти остуруп алгаш, аъш- чемнин дээжизин шыгжап белеткээр.Кедер идик-хевин аайлап, ойнаар оюннарынын мергелерин,кажыктарын, ча-согунун кылгаш ,шыгжап алырлар.

Шагаа үезинде бот-боттарынын аалынче үнчүп -киржип, чолукшуур ,Эн эки йорээлдерин чонунга кузеп, сагыш хандыр чугаалажыыр.Тоолдажып, кожаннажып, аас чогаалдарга ,оюннарга моорейлежир.Шагаа дунезинде удувас.

1920 чылдарда хоруп каапкан.Чуге? Чуге дизе чудулге, хүрээ –хиит- биле холбашкан дээш.

1991 чылдын февраль8-те Тыва АССРнин Дээди Совединин хуралынга 104 дугаар доктаал –биле Шагаа байырлалын Тыва чоннун национал байырлалы кылдыр доктааткан.Оон бээр-ле частын эге айында байырлап турарывыс бо.

2-ги ортээл: «Сан салыры»

-Ам уруглар ,дан бажында «сан салыры» деп езулал бар болгай.Ону кым каяа кылырыл, ол дугайын канчаар билир силер чугаалап корунерем?

3 ортээл: «Чолукшууру» деп ортээлге канчаар чолукшуурун ооренип алыр бис.

4 ортээл «Ойнаалынар»

Кым мурнай тыварыл? деп оюну ойнап таалынар, уруглар? Салдынган айтырыгларга дурген, шын харыыны бээрин оралдажыр силер.

Айтырыглар:

-Бо шагаада чуу чылын уткуур бис?

-Каш дириг амытан чылдарже кирип турарыл?Аданар.

-Ол дириг амытаннарнын кайызы Тывада чогул?

-Силернин чылынар чул? Ол дириг амытаннарны оттунуп корунерем?

5 ортээл.Кожаннар.

6 ортээл. «Улегер домактар»

Улегер домакты номчааш тондурер.

Далашкан куске.....

Хойлуг кижичаас.....

Кижинин шокары иштинде.....

Кырган аът орук.....

Ыаяткан кижичадын.....

Пар ыяш хоолуг.....

Ие созун ижип болбас.....

7 ортээл «Узун тыныш»

8 ортээл. Оюн « Тевек»

Эн хой тепкен кижича тиилекчи боор,

Аян-чоруктун туннелин ундуруп шаннап мактаар.

-

